

Dr. Oana-Mădălina Popescu

**MĂRTURII DESPRE SFINȚII MARTIRI
BRÂNCOVENI: CONSTANTIN-VODĂ
CU CEI PATRU FII AI SĂI, CONSTANTIN,
ȘTEFAN, RADU ȘI MATEI**

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2014

Studiul de față își propune prezentarea și analiza câtorva dintre cele mai semnificative mărturii, provenind de la surse din veacurile XVII-XIX, referitoare la activitatea religioasă a lui Constantin Brâncoveanu, precum și la martiriul său și al familiei. Ancheta noastră este centrată pe execuția domnului muntean, a copiilor săi și a sfetnicului Ianache Văcărescu, la Istanbul, din ordinul sultanului Ahmed al III-lea, în 1714. În egală măsură însă, dorim conturarea principalelor direcții ale politicii religioase a principelui român, deoarece acest aspect, prezentat împreună cu martiriul, definește mai bine personalitatea lui Brâncoveanu. Fără să urmărim expunerea întregii activități a domnului muntean, aceasta făcând subiectul mai multor lucrări, și nici prezentarea diferitelor documente referitoare la execuție, fără a le pune în legătură cu întreaga viață a domnitorului muntean, ne propunem urmărirea personalității lui, așa cum aceasta rezultă din faptele sale, din timpul vieții principelui și din ultimele clipe de dinaintea morții. Ne interesează, totodată, și ecoul produs de execuția sa în cercurile diplomatice, în presă sau în istoriografie.

Cinstirea ca sfânt a lui Constantin Brâncoveanu este atestată încă de la începutul veacului al XVIII-lea, așadar imediat după moartea sa. Ne amintim în acest sens că, la scurt timp după martiriul domnului muntean, al fiilor săi, Constantin, Ștefan, Radu și Matei, și al sfetnicului Ianache Văcărescu, a apărut un imn închinat lor, compus de mitropolitul de Heraclea, Calinic, cel care va deveni patriarh

ecumenic în 1726 și care, în 1714, când a avut loc omorârea Brâncovenilor, se afla în capitala Imperiului Otoman, fiind martor la eveniment.

Textul, scris în limba greacă, a fost semnalat și tradus în română de Petre Ș. Năsturel¹, care a subliniat existența cuvântului „mucenic”, ce apare în text de trei ori, cu referire la Brâncoveni. Intitulată *Cântare de biruință. Canonul Domnului Vlahiei, Constantin Brâncoveanu*², cântarea cuprinde tropare din care nu s-au mai păstrat decât patru: „Iubitorilor de mucenici ai lui Hristos, să ne ospătam sărind întru cântece și veselindu-ne întru bucurii, căci luminată pomenire de mucenici stă astăzi. / S-a aprins astăzi, pentru iubitorii de praznice, un sfeșnic cu cinci lumânări, ce-i luminează pe credincioși, și sărbătoare cu cinci raze de lumină, a lui Brâncoveanu cel vestit, împreună cu copiii lui. / Lăudați să fie Dincă și, apoi, Ștefan și, pe urmă, Matei, împreună cu Răducănu, cei de bun neam dintre Misieni³, jertfă sfântă și evlavioasă din fața meterezelor acestora. / Ca niște miei au fost junghiați de mâna călăilor vitejii biruitori ai lui Hristos și inimoșii mucenici, împreună cu însuși al lor tată, jertfiți fiind pentru Hristos și pentru a Lui Maică”⁴.

Se observă că autorul îi numește pe Constantin Brâncoveanu și pe fiii săi „inimoși mucenici”, „jertfă sfântă” pentru

¹ P.Ș. Năsturel, *O mărturie grecească despre mucenicia lui Vodă Brâncoveanu*, în „Lupta”, Paris, IX, 7, 1987, nr. 85, p. 7, reluat în „Verbum”, VI-VII, 1995-1996, nr. 7, pp. 289-291.

² *Ibidem*.

³ Mitropolitul Calinic al Heracleei folosește termenul de „misieni”, preferând forma poetică a tradiției istoriografiei bizantine de a denumi romanitatea orientală.

⁴ *Ibidem*, în „Verbum”, VI-VII, 1995-1996, nr. 7, pp. 289-290.

„Hristos și pentru a Lui Maică”, „vitejii biruitori ai lui Hristos”. Prin urmare, autorul, martor la execuția domnului muntean și a fiilor săi, ține să precizeze că aceștia au avut moarte de martiri, uciși fiind pentru credință, motiv pentru care le-a închinat canonul de mai sus. De asemenea, trebuie precizat că aceste cuvinte care arată mucenicia lor vin nu din partea unui laic, ci a unui ierarh, adică a unei persoane capabile să deosebească o simplă execuție de o moarte martirică, fiindcă nu orice moarte transformă automat victima într-un mucenic.

Însă, așa cum dovedesc alte surse istorice, contemporane evenimentului, provenind, în marea lor majoritate, de la martori oculari, moartea Brâncovenilor a fost una martirică, ei refuzând să treacă la islam pentru a-și salva viața și preferând mai degrabă să moară decât să-și abandoneze credința. Prezentăm în continuare doar câteva dintre aceste mărturii, care au fost publicate, oferind cititorilor o imagine cât mai exactă asupra împrejurărilor uciderii domnului muntean, a copiilor săi și a sfetnicului Ianache. Fără a ne propune o enumerare exhaustivă a tuturor surselor referitoare la moartea lui Brâncoveanu, am selectat câteva.

De pildă, la 3 septembrie 1714, așadar la două săptămâni de la tragicul eveniment produs la 15 august, diplomatul francez la Istanbul, Des Alleurs, îi scria regelui Franței, Ludovic al XIV-lea, că: „on leur proposa à tous leur grâce, s'ils voulaient embrasser la religion mahométane, ce qu'ils refusèrent tous constamment”⁵. Același diplomat scrisese, cu o zi înainte, așadar la 2 septembrie 1714, o scrisoare adresată

⁵ „Li s-a propus la toți grațierea dacă doresc să îmbrățișeze religia mahomedană, ceea ce ei au refuzat în mod constant.”

lui Pontchartrin, în care, în aceiași termeni, descrie supliciul lui Brâncoveanu: „Le Prince de Valaquie, quatre de ses fils et un de ses parents ont eu la teste coupée; l'exécution s'est fait devant le Grand Seigneur, ce qui marque beaucoup de cruauté en lui. Quelques jours avant cela, on propose au Prince et à ses enfants de se faire Turcs, moyennant quoi on leurs sauverait la vie, mais ils refusèrent constamment de changer de religion”⁶. În mediul francez al veacului al XVIII-lea, așa cum ne spune un celebru istoric francez din acea vreme, se știa că domnul muntean și-ar fi putut salva viața dacă trecea la islam, muftiul obținând grațierea sa și a familiei sale, dar ei au rămas constanți în credința lor: „Le Mufti avoit obtenu qu'on les laisseroit vivre, s'ils consentoient à se faire Musulmans”⁷.

Mărturii similare ne oferă, de pildă, solia lui Stanislaw Chometowski, voievodul Mazoviei, la Istanbul, din 1712-1714. Desfășurarea acestei solii a fost redată în trei variante, provenind de la trei persoane diferite, anume solul, secretarul și un iezuit, Francisc Gosciecki. Dacă solul nota doar: „De curând am avut o a doua audiență la sultan,

Raportul lui Des Alleurs către regele Franței, din 3 septembrie 1714, în: Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor* (în continuare Hurmuzaki), vol. I/1, București, 1886, p. 430, doc. nr. DCXXXII.

⁶ „Prințul Valahiei, patru din copiii săi și unul dintre părinți au fost decapitați; execuția s-a făcut în fața stăpânului, ceea ce arată marea lui cruzime. Cu câteva zile înainte de aceasta, li s-a propus Prințului și copiilor lui să se turcească, ca să-și salveze viața, dar ei au refuzat în mod constant să-și schimbe religia” (Scrisoarea lui Des Alleurs, din 2 septembrie, reprodusă de V. Mihordea, *Despreuciderea lui Brâncoveanu și a lui Ștefan Cantacuzino*, în „Analele Moldovei”, II, 1943, nr. 3-4, p. 156).

⁷ M. Mignot, *Histoire de l'Empire Ottoman*, IV, Paris, 1773, p. 202.